

# RÖPORTAJ

Dr. Carole Nakhle:

## ORTADOĞU VE KUZEY AFRİKA'NIN DOĞAL KAYNAK ZENGİNLİĞİ, GÜÇLÜ EKONOMİLERE VE SOSYO-POLİTİK SİSTEMLERE EVRİLEMEMİŞTİR

ABDENNOUR TOUMI

Uzman ORSAM

Çeviri:

Burç Eryugur, Araştırma Asistanı

“

Önümüzdeki yıllarda petrol ve doğal gaz talebi için en önemli ve muhtemelen tek önemli merkez Asya ve bilhassa Çin'dir. Bu nedenle, ODKA enerji ihracatçılarının pazarlarını güvence altına almak için neden daha doğuya yöneldiklerine şaşırılmamalıdır.

”

**Abdenmour Toumi:** Ortadoğu ve Kuzey Afrika (ODKA) bölgesindeki enerji politikaları tarihi ve önemli dönüşümlere tanık oluyor. Bu gelişmelerin ODKA bölgesindeki jeopolitik duruma ve ABD, Çin, Rusya ve AB gibi büyük küresel ve bölgesel güçlerle ekonomik ilişkilere yansımaları nelerdir?

**Carole Nakhle:** Herhangi bir petrol ve doğal gaz üreticisi, iklim deği-

### Kimdir?

#### Carole Nakhle;

*Dr. Carole Nakhle, Londra merkezli bir danışmanlık, araştırma ve eğitim şirketi olan ve çok sayıda ödül almış Crystol Energy'nin kurucusu ve CEO'sudur. Doğal Kaynak Yönetimi Enstitüsü (NRGI) Yönetim Kurulunda, Colorado Madenler Okulu Ortadoğu Enstitüsü ve Payne Enstitüsü Danışma Kurulunda da aktif olarak görev yapmaktadır. Dr. Nakhle, Washington merkezli Uluslararası Vergi ve Yatırım Merkezinin program danışmanıdır ve Jeopolitik İstihbarat Servislerinde enerji uzmanıdır. Ayrıca, doğal kaynaklara dayalı kalkınma üzerine OECD Politika Diyalogu'na dâhil olmuştur ve kuruluşun Dayanıklı Maden Çıkarma Sözleşmeleri için ilkelerin geliştirilmesine katkıda bulunmuştur. Dr. Nakhle, Oxford Üniversitesindeki Blavatnik Devlet Okulu, Birleşik Krallık'taki Surrey Üniversitesi, İsviçre'deki Graduate Enstitüsü (IHEID), İtalya'daki Avrupa Üniversite Enstitüsü, Lübnan'daki Saint Joseph Üniversitesi, ABD'deki Ulusal Savunma Üniversitesi ve Napoli'deki NATO Stratejik Yön Güney Merkezi dâhil olmak üzere önde gelen akademik kurumlarda ders vermiştir.*





şikliğine karşı yoğunlaşan küresel mücadelenin baskısını hissetmelidir çünkü karbon emisyonlarında bilimsel olarak önerilen azalmayı sağlamak için fosil yakıt tüketimimiz önemli ölçüde azaltılmalıdır. Petrol ve doğal gaz ihracatçılarının ekonomilerinin büyük ölçüde hidrokarbon gelirlerine bağlı olduğu ODKA bölgesi için bu, ekonomik, sosyal ve politik istikrar için ciddi tehdit oluşturmaktadır. Bu bağlamda, ekonomik çeşitlendirme Ortadoğu ve Kuzey Afrika bölgesindeki ülkeler için iklim sorunları nedeniyle yeni bir aciliyet duygusu kazanmıştır.

Ayrıca, önümüzdeki yıllarda petrol ve doğal gaz talebi için en önemli ve muhtemelen tek önemli merkez Asya ve bilhassa Çin'dir. Bu nedenle, ODKA enerji ihracatçıların pazarlarını güvence altına almak için neden daha doğuya yöneldik-

lerine şaşırılmamalıdır. İlginç şekilde, bir zamanlar büyük bir petrol ve doğal gaz ithalatçısı ve bu nedenle ODKA için önemli bir pazar olan ABD, diğerlerinin yanı sıra Asya'yı da hedefleyen bir ihracatçı hâline gelmiştir. Başka bir deyişle, müşteri rakip olmuştur.

**Abdenour Toumi: Enerji sektörü, ODKA bölgesi ülkelerinin politikalarında çok önemli bir rol oynamaktadır. Devam eden Rusya-Ukrayna savaşı ışığında bu rol daha da önemli bir hâle gelmiştir. Küresel enerji politikalarında bu ülkelerin gelecekteki rollerini nasıl değerlendiriyorsunuz?**

**Carole Nakhle: Rusya'nın Ukrayna'yı işgal etmesi, özellikle Avrupa Birliği'nin (AB) Rus enerji ihracatına yönelik yaptırımları etkili olursa, küresel enerji piyasaları ve**

ODKA bölgesindeki petrol ve doğal gaz ihracatçısı ülkeler üzerinde kalıcı etkileriyle ilginç dinamikler oluşturmuştur. Örneğin, Rusya Aralık 2016'dan beri Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü (OPEC) üyesidir ve ittifakın ömrü birçok analistin beklentilerini aşmış olsa da her zaman sorunsuz olmamıştır. Bu anlamda, Mart 2020'yi veya Birleşik Arap Emirlikleri'nin (BAE) Temmuz 2021'de bilhassa Rusya olmak üzere bazı üyelere yönelik "özel" muameleden duyduğu hoşnutsuzluğu düşünmek yeterlidir.

Bugün Rusya, en önemli enerji pazarı olan Avrupa'ya erişimini kaybederse iki ilginç dinamik ortaya çıkacaktır. Bunlardan birincisi, Rusya petrol ve doğal gazını veya en azından bir kısmını, ODKA için önemli bir pazar olan Avrupa'dan Asya'ya yönlendirecektir. İkinci nokta, bazı ODKA bölge-

sindeki enerji zengini ülkeler, ABD gibi diğer enerji tedarikçisi ülkelerin agresif şekilde izlediği Rusya'nın piyasadaki etkisini sınırlandırma çabaları sonucunda Avrupa'da bırakacağı önemli boşluğu doldurmaya çalışacaktır.

Savaşın petrol ve doğal gaz fiyatları üzerindeki etkisi, Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) nisan ayındaki Dünya Ekonomik Görünümü raporunda görüldüğü üzere ODKA bölgesindeki enerji tedarikçilerinin ekonomik gelirlerini artırmıştır çünkü enerjideki yüksek fiyatlar bu ekonomiler için beklenmedik önemli bir avantaja dönüşmüştür. Bununla birlikte, küresel ekonomi, özellikle emtia enflasyonu açısından savaşın yükünü hissettiğinden talep çöküşü ihtimali de güçlü bir risktir. Ekonomik durgunluk korkuları gerçekleşirse enerji fiyatlarının düşmesini bekleyebiliriz.

**Abdenhour Toumi: ABD'nin 2022'nin sonunda dünyanın en öncül küresel sıvılaştırılmış doğal gaz (LNG) ihracatçısı olacağını öngören haberler mevcuttur. Bu haberler ne kadar doğrudur? ABD'nin büyük bir küresel LNG ihracatçısı olarak ortaya çıkmasının, Cezayir, Katar, İran ve Rusya gibi küresel doğal gaz pazarındaki güçlü LNG ihracatçılarından durumları üzerindeki yansımaları nelerdir?**

**Carole Nakhle:** ABD'deki kaya gazı devrimi, yalnızca ABD net bir petrol ve doğal gaz ihracatçısı hâline geldiği için değil, küresel enerji piyasalarında da gerçekten önemli bir durum yaratmıştır. Hatta ABD fazla üretimini ihraç etmeye başlamadan önce bile bu



durumun etkisi küresel pazarlarda hissedilmeye başlanmıştır. Örneğin, Avrupa'daki doğal gaz piyasalarını ele alalım. Kaya gazı öncesinde ABD için hedeflenen LNG, ABD'de kaya gazındaki gelişmeler sonrasında artık fazlalık durumuna dönüştüğünden, başta Avrupa olmak üzere diğer pazarlara yönlendirilmek zorunda kalmıştır. Nispeten ucuz doğal gazın ek arzı Rusya dâhil geleneksel ihracatçıları, sözleşmelerini daha esnek hâle getirerek kaynaklarını satmaya zorlamıştır.

Aynı zamanda OPEC, pahalı kaya gazının kendi enerji tekeli üzerindeki etkilerini sınırlandırmak ama-

ıyla 2014 ve 2016 yılları arasında enerji kısıtlamalarını kaldırma kararını almıştır. Ancak kaya gazı çok daha dayanıklı olduğunu kanıtlamış ve Aralık 2016'da OPEC+ yani Rusya ile ittifaka yol açmıştır. Mevcut durumda ABD açıkça Avrupa'daki krizden kazanan aktör olarak ön plana çıkmaktadır. Çünkü Rus doğal gazı Ukrayna işgali öncesinde ciddi rakip statüsündeydi ve Kuzey Akım II, Rusya'nın Avrupa'ya gaz ihracatını ABD'nin LNG'si ile güçlü şekilde rekabet edebilecek kapasiteye dönüştürecekti. Artık değil!

**Abdenhour Toumi: Doğu Akdeniz bölgesi, enerji kaynakları ba-**



kımından Türkiye, Yunanistan, Güney Kıbrıs Rum Yönetimi (GKRY), Mısır, Lübnan, Suriye ve İsrail'i içeren bölgesel krizlerin eşliğinde görünmektedir. Doğu Akdeniz, ODKA bölgesini daha fazla gerilime ve istikrarsızlığa açık hâle getiren bir çatışma bölgesi hâline mi gelecek? Yoksa Rusya-Ukrayna Savaşı sonrasında çatışan bu ülkeler mevcut enerji kaynağını paylaşmanın daha iyi bir yolunu mu aramaktadır?

**Carole Nakhle:** Doğu Akdeniz bölgesi siyasi olarak bölünmüş durumdadır ve bu gerçeğin yakın zamanda değişmesi pek mümkün değildir. Bu durum, bölgenin Doğu

Afrika'dakilerle aynı zamanlarda keşfedilen hidrokarbon kaynaklarının gelişimini etkilemiştir. Ancak Doğu Afrika, özellikle Mozambik, öncül doğal gaz ihracatçıları kulübüne katılma konusunda çok daha ileri bir aşamadır. Buna karşılık, Doğu Akdeniz ülkeleri hâlâ keşiflerini ticari olarak kullanmanın yollarını tartışmaktadır. Bu bölgedeki etkili ülkeler siyasi farklılıklarını bir kenara bırakırlarsa Doğu Akdeniz Avrupa'nın güçlü enerji tedarikçisi olabilir. Ancak İsrail ve Lübnan resmî olarak hâlâ birbirleriyle savaş hâlindeyken ve Türkiye, GKRY ve Yunanistan arasında süregelen anlaşmazlık ne-

deniyle beklentileri düşük tutmak gerekmektedir.

**Abdenour Toumi:** ODKA bölgesi, enerji kaynakları ve rezervleri açısından dünyanın en zengin bölgelerinden biridir. Ancak bölgedeki insanlar hâlâ yoksulluk ve işsizlikten mustarıptır. Bu zıtlığın arkasındaki sebepler nelerdir? Özellikle enerji fiyatlarındaki küresel artış göz önüne alındığında, akıllı ekonomik kalkınma için bu kaynaklara yatırım yapmak için iyi bir stratejik reçete var mıdır?

**Carole Nakhle:** Dünya Bankası bir zamanlar ODKA bölgesini "gelişmişten daha zengin" olarak tanımlamıştır. Bu ifade bugün de geçerliliğini korumaktadır. Ortadoğu ve Kuzey Afrika'nın doğal kaynak zenginliği, güçlü ekonomilere ve sosyo-politik sistemlere evrilememiştir. Tabii ki, ODKA ekonomik gelişmişlik açısından çok çeşitli ülkeleri barındırmaktadır ve örneğin BAE gibi bazı ülkeler Irak veya Cezayir gibi diğerlerinden ekonomik gelişme açısından çok daha iyi sonuç almıştır. Ancak hidrokarbon zenginliklerine rağmen ekonomik ilerleme açısından geri kalmış bu ülkelerde, tipik uzun vadeli olmayan politikalar, zayıf kurumlar ve yolsuzluk bu potansiyeli sınırlandırmaktadır. Bu ülkelerde bazı reformlar gündeme getirilmesine ve erken dönemde gerçekleştirilmeye çalışılsa dahi başlangıçtaki heves hızla kaybolmaktadır. Bu ülkeler için kilit nokta, petrol ve doğal gaz sektörünün ve aynı zamanda daha geniş ekonomik faaliyetlerin yönetimini iyileştirmek için güçlü kurumsal çerçeve oluşturmaktır. ■